

та класного керівника як організатора полікультурного виховання учнів впродовж 8 тижнів.

Висновки. Загалом, за нашими спостереженнями, впроваджені заходи сприяли набуттю й значному розширенню позитивного досвіду світоглядної діяльності студентів експериментальних груп як майбутніх викладачів зарубіжної літератури, забезпечуючи інтенсивний розвиток провідних функцій їхнього професійного світогляду в їх єдності. Професійний світогляд майбутнього викладача зарубіжної літератури характеризує його як соціально зрілого, персонально відповідального суб'єкта педагогічної культури, який творчо саморозвивається, є організатором і менеджером сфери художньо-літературної освіти школярів, здатний самостійно робити конструктивний вибір і проектування дієвих виховних технологій, блокувати і протистояти бездуховності соціального середовища в умовах глобалізації.

За результатами педагогічного експерименту, проведеного на базі філологічного факультету та факультету романо-германської філології ОНУ імені І.І. Мечникова, зафіксовано, що описаний вище супровід світоглядного саморозвитку майбутніх викладачів зарубіжної літератури як організаторів літературної освіти та полікультурного виховання учнів забезпечує формування в них професійного світогляду на оптимальному (31-32%), належному (45-47%) та початковому (22-23%) рівнях. Традиційна система підготовки майбутніх викладачів зарубіжної літератури сприяє сформованості в них професійного світогляду переважно на початковому (37-38%) і належному (37-39%) рівнях, минаючи оптимальний рівень, при контингенті осіб (24-25%), в яких означений феномен перебував у стадії формування.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні закономірностей формування в майбутніх викладачів зарубіжної літератури полікультурної толерантності.

Література:

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества: 2-е издание / М.М. Бахтин. — М. : Искусство, 1986. — 445 с.
2. Бубер М. Два образа веры / М. Бубер : Пер. с нем. / Под ред. П.С. Гуревича, С.Я. Левит, С.В. Лезова. — М. : Республика, 1995. — 464 с.
3. Миллер Л.С. Развитие гуманистического мировоззрения студентов в процессе поликультурного образования: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Лариса Сергеевна Миллер. — Ставрополь, 2008. — 167 с.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО АРТИСТИЗМУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 808. 55: 371. 134

Будякський Д.В.

В статті досліджується проблема артистичного вдосконалення викладачів вищого навчального закладу в процесі познавчальної діяльності. Представлено зміст поняття педагогічний артистизм. Автором розглянуто умови ефективної реалізації процесу формування педагогічного артистизму викладачів вищої школи. Наведено приклади виховної роботи у Сумському державному педагогічному університеті ім. А.С. Макаренка, спрямованої на

підвищення рівня педагогічного артистизму викладачів і студентів.

Ключові слова: педагогічний артистизм, позанавчальна робота, система К.С. Станіславського, творча діяльність.

ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО АРТИСТИЗМА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ ВНЕУЧЕБНОЙ РАБОТЫ

В статье исследуется проблема артистического усовершенствования преподавателей высшего учебного заведения в процессе внеучебной деятельности. Представлено содержание понятия «педагогический артистизм». Автором рассмотрены условия эффективной реализации процесса формирования педагогического артистизма преподавателей высшей школы. Приведены примеры воспитательной работы в Сумском государственном педагогическом университете им. А.С. Макаренко, направленной на повышение уровня педагогического артистизма преподавателей и студентов.

Ключевые слова: педагогический артистизм, внеучебная работа, система К.С. Станиславского, творческая деятельность.

FORMATION OF PEDAGOGICAL VIRTUOSITY OF THE TEACHER OF THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT IN THE PROCESS OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

The article researches the problem of artistic improvement of teachers of the higher educational establishment in the process of extracurricular activities. The content of concept «pedagogical virtuosity» are specified. The author examined the conditions for the effective implementation of the process of formation of pedagogical virtuosity of teachers of the higher educational establishment. The article provides the examples of educational work at Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko aimed at improving the level of the pedagogical virtuosity of teachers and students.

Key words: pedagogical virtuosity, extracurricular activities, Stanislavski's system, creative activity.

Постановка проблеми. Одним з пріоритетних завдань педагогічної освіти України сьогодні є підвищення рівня професійної компетентності майбутнього вчителя, виховання творчої, неординарної, артистичної особистості. Стрижнем професійної діяльності педагога має бути не лише доброзичливе спілкування, любов до дітей, гармонія розуму й почуттів, а й педагогічна майстерність на рівні мистецтва, що забезпечується високим ступенем розвитку професійно-необхідних якостей, умінь, навичок і, зокрема, *педагогічного артистизму*.

Отже формування і розвиток педагогічного артистизму можна вважати одним з провідних напрямків підвищення і вдосконалення професійної майстерності педагога.

Аналіз актуальних досліджень. Наразі велика кількість робіт присвячена проблемі формування педагогічного артистизму майбутніх учителів шляхом активного використання у навчальному процесі елементів театральної педагогіки, зокрема здобутків системи виховання актора К.С. Станіславського. Художньо-естетичний аспект впливу мистецтва на педагогіку відображений у працях О.С. Булатової, Є.М. Ільїна; виховання людини-художника засобами театального мистецтва – М.О. Кнебель та інших. Вищезгадані дослідники відзначають взаємовплив педагогіки і мистецтва на всіх етапах освітнього процесу.

На спільні риси в педагогічній та акторській творчості вказували В.Ц. Абрамян, Ю.П. Азаров, В.М. Букатов, О.С. Булатова, П.М. Єршов, А.П. Єршова, І.А. Зязюн, В.А. Кан-Калік, М.О. Лазарєв, Б.Т. Лихачов, А.С. Макаренко, В.Ф. Моргун та інші.

Проте зазначимо, що питання формування педагогічного артистизму викладача вищої школи, який має бути прикладом і головним транслятором артистичних якостей для студентів, дотепер не було достатньо досліджене в науковій літературі. Отже, розробка нових підходів до артистичного вдосконалення викладача вищої школи є актуальним напрямком наукових пошуків.

Виклад основного матеріалу. У педагогіці, артистизм – це якість педагога-майстра, що функціонує на всіх етапах процесу педагогічної творчості.

Зважаємо, що *педагогічний артистизм* – це комплекс професійно-значущих взаємопов'язаних та взаємозумовлених якостей особистості вчителя, який забезпечує досконале володіння прийомами навчання і виховання, педагогічною технікою і передовим досвідом; здатність до емоційно-образного перевтілення, адекватної, виразної, естетично привабливого передання навчального матеріалу з метою максимально-повного вияву індивідуального потенціалу вчителя і творчої реалізації знань, умінь, навичок [2].

Педагогічний артистизм, як складова педагогічної майстерності, включає в себе:

- вищий рівень сформованості складових педагогічної техніки, великий арсенал засобів вербальної і невербальної комунікації, образне мислення, відчуття внутрішньої свободи, багатство проявів особистості, розвинуту увагу, уяву, вишуканість, одухотвореність, здатність до перевтілення, привабливість, емоційність;

- оптимальне поєднання загальнолюдських і професійно-необхідних знань, умінь, навичок, які дозволяють стимулювати й діагностувати рівень розвитку інтелектуальної і духовної сфер вихованця, вводити його у світ мистецтва, організовувати продуктивну діяльність.

Практика підтверджує, що вдосконалення артистичних якостей викладача вищої школи здебільшого відбувається стихійно. Видатний театральний педагог К.С. Станіславський у своїх працях «Робота актора над собою», «Робота актора над роллю» та інших довів, що для повного розкриття творчої природи митця необхідна система (школа), а для підтримки професійно-необхідних якостей на високому рівні потрібні «тренінг і муштра» [5].

Тож результативність формування педагогічного артистизму викладачів вищої школи може бути зумовлена лише систематичною роботою, яка включає комплекс заходів, а саме: спецкурси з виразного читання, риторики та

акторської майстерності, тренінги професійних якостей, обмін досвідом, відкриті заняття, участь у конференціях тощо.

На наш погляд, процес формування педагогічного артистизму викладача вищої школи має базуватися на головних *принципах* системи К.С. Станіславського, які ми розглянемо в контексті навчально-виховного процесу.

1. *«Надзавдання»*. Одним із найважливіших принципів системи К.С. Станіславського є вчення про «надзавдання» (мета, якої прагне досягти творець у кінцевому підсумку, орієнтир творчого процесу). У роботі педагога також велике значення відіграє визначення мети навчально-виховного процесу в цілому, а також окремого його фрагменту. Визначення «надзавдання» допомагає педагогу мобілізувати творче самопочуття, осмислити окремі явища і завдання щодо їх перспектив та прийняти більш ефективне рішення.

2. *Співтворчість*. Урок у школі, заняття у виші, як і вистава в театрі – результат активної взаємодії і взаємовпливу суб'єкта й об'єкта цього процесу. Співтворчість з аудиторією у педагогічній діяльності відіграє більш значну роль, ніж у театральному мистецтві.

3. *Перевтілення*. Здатність до перевтілення специфічно реалізується в акторській та педагогічній діяльності. На думку М.О. Лазарєва, «...якою б не була творча індивідуальність актора, він все одно грає чийсь роль. Учитель нічиїх ролей не грає, він живе, діє у своїй ролі. Він повинен залишатися самим собою» [3, с. 110].

4. *Самопочуття*. Важливу роль у роботі викладача вищої школи відіграє вміння у потрібний момент створювати робоче (творче) самопочуття та керувати ним на різних етапах педагогічного спілкування: у процесі підготовки, в період реалізації, після завершення спілкування.

Професійне самопочуття вчителя – це психофізичний стан, який характеризується продуктивністю діяльності, чутливістю до зовнішніх впливів, готовністю взаємодіяти зі студентами в напрямку розв'язання порушених проблем на високому інтелектуально-емоційному рівні.

Ефективні шляхи створення творчого самопочуття були розроблені К.С. Станіславським. Запропонований ним метод фізичних дій допомагає концентрувати всі елементи продуктивного робочого стану. За допомогою ситуації «немовби» (за К.С. Станіславським) педагог здатен у потрібний момент викликати творче піднесення, необхідне для педагогічного спілкування [5].

5. *Дія*. Головним засобом створення художнього образу в акторському мистецтві є дія, тобто вольовий акт людської поведінки, спрямований до певної мети. Рухійною силою навчально-виховного процесу також є спільна, емоційно-наповнена дія викладача та студентів. Педагогічна й акторська дія являє собою цілісний процес, який вимагає концентрації усіх інтелектуальних, фізичних і психічних сил.

6. *Темпоритм* – це напруженість внутрішнього, психічного життя актора в ролі. Доцільно вибудувана ритмічна структура заняття стимулює активність студентів. Водночас порушення робочого темпоритму педагогічного процесу заважає продуктивно реалізовувати обрані методи.

7. *Мізансцена*. Важливу роль у театральному та педагогічному мистецтвах відіграє вміння доцільно використовувати робочий простір. Через систему мізансцен педагог-режисер надає заняттям певну пластичну форму, зна-

ходить просторове рішення й створює умови, необхідні для продуктивної педагогічної взаємодії.

Таким чином, здобутки системи К.С. Станіславського можуть бути ефективно використані в практиці професійного вдосконалення викладачів і студентів ВНЗ.

Вважаємо, що важливим елементом системи формування педагогічного артистизму має бути активна участь викладачів у позанавчальній роботі, яка виконує розвивальну, освітню, дозвільну й естетичну функції, сприяє розвитку творчих здібностей, залучає до колективної праці.

Позанавчальна виховна діяльність є одним із найважливіших компонентів виховної системи вищого педагогічного навчального закладу, який спрямований на забезпечення формування професійно важливих якостей особистості, розвитку її соціальної активності, психологічної підтримки і допомоги викладачу і студенту в самореалізації, творчості.

Ефективна реалізація процесу формування педагогічного артистизму викладачів вищої школи в позанавчальній діяльності вимагає виконання низки організаційно-педагогічних умов:

- забезпечення цілісності та єдності навчання і позанавчальної діяльності;
- врахування особливостей і традицій конкретного ВНЗ, характеру соціокультурного середовища, цільових настанов і концептуальних підходів, що відображають позицію педагогічного колективу по відношенню до практики виховання студентів;
- реалізація особистісно зорієнтованого підходу до кожного виховного заходу, який сприяє реалізації духовно-етичних, громадянських, професійних якостей викладачів та студентів;
- розробка і впровадження у вишах цільових програм виховної діяльності, об'єднання студентів і викладачів на основі спільних інтересів (наукової, творчої, спортивно-туристичної діяльності тощо), реалізація спільних соціально-педагогічних проектів (патріотичний, волонтерський рух, акції милосердя, профорієнтаційна робота тощо).
- створення у ВНЗ різноманітних центрів – наукової діяльності, художньої творчості, психологічного розвитку особистості, акторської майстерності, ораторського мистецтва та інші, а також такі напрями виховання, як національно-патріотичне, етико-естетичне, військово-патріотичне та ін.

На наш погляд, доречним є залучення викладачів до організації і проведення різноманітних заходів: концертів, презентацій роботи факультетів, участі в роботі студентського театру і створенні самодіяльних вистав (ця традиція веде свій початок ще з XVII ст., коли в Києво-Могилянській академії, братських школах, колегіумах силами педагогічного колективу і студентів створювались театралізовані дійства виховного характеру), вокальних і хореографічних конкурсів, КВК, інтелектуальних, спортивних змагань тощо.

На базі Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка така діяльність реалізується у формі різноманітних творчих проектів, присвячених важливим подіям у житті ВНЗ.

Цінний артистичний досвід здобувають викладачі університету під час участі в таких святкових заходах, як «Дві зірки» (конкурс вокальних викла-

дацько-студенських дуетів), «Танцюють всі» (хореографічні постановки за участю представників педагогічного колективу) тощо.

Висновок. Таким чином, важливим чинником цілеспрямованого формування педагогічного артистизму викладача вищої школи є комплексна організаційно-виховна діяльність, як у навчальній, так і в позанавчальній сферах. Ця робота, як органічна складова виховної діяльності у ВНЗ, за умов належної організації та соціальної підтримки викладачів та студентів ефективно сприяє підвищенню у них мотивації до отримання світоглядних і професійних знань, умінь і навичок, постійного самовдосконалення і творчого розвитку.

Література:

1. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка. – К. : Лібра, 1996. – 224 с.
2. Будянський Д.В. Формування педагогічного артистизму майбутнього вчителя: Навчально-методичний посібник для викладачів, студентів педагогічних навчальних закладів та вчителів шкіл. – Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005. – 164 с.
3. Лазарев М.О. Основи педагогічної творчості: Навчальний посібник для пед. ін-тів. – Суми : ВВП “Мрія” – ЛТД, 1995. – 212 с.
4. Моргун В.Ф. Личность и игра // Проблемы освоения театральной педагогики в профессионально-педагогической подготовке будущего учителя. – Полтава, 1991. – С. 15-17.
5. Станиславский К.С. Работа над собой в творческом процессе переживания // Собр. соч.: В 8 т. – М. : Искусство, 1954. – Т.2. – 422 с.

ПОЛІКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

УДК: 378.013+371.26+372.6

Першина Л.В.

Стаття присвячена розгляду полікультурної компетенції у процесі формування професійної майстерності у майбутніх викладачів. Розглядаються компоненти, чинники та умови її формування. Аналізуються поняття «полікультурне суспільство», «полікультурне середовище», «полікультурність».

Ключові слова: полікультурність, полікультурна компетенція, соціалізація, полікультурне середовище, полікультурне суспільство.

Статья посвящена рассмотрению поликультурной компетенции в процессе формирования профессионального мастерства у будущих преподавателей. Рассматриваются компоненты, факторы и условия её формирования. Анализируются понятия «поликультурное общество», «поликультурная среда», «поликультурность».

Ключевые слова: поликультурность, поликультурная компетенция, социализация, поликультурная среда, поликультурное общество.

L. V. Pershina